

Vägledning digital tillsyn

En juridisk vägledning för digital tillsyn vid omsorg om äldre och personer med funktionsnedsättning

Sveriges
Kommuner
och Regioner

Förord

Kompetenscenter välfärdsteknik vid SKR verkar i projektform under åren 2020-2022 för att ge kommuner bättre förutsättningar att verksamhetsutveckla genom digitalisering inom äldreomsorgen. Som ett led i det arbetet har kompetenscentret tagit fram denna vägledning om de juridiska aspekterna för insatsen digital tillsyn vid främst omsorg om äldre. Tillsyn är en av många insatser som kan ges till personer både i ordinärt eller särskilt boende. Den juridiska vägledningen kan också användas vid digital tillsyn av personer som omfattas av insatser enligt lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade, men fokus i texten är på digital tillsyn inom äldreomsorgen.

Vägledningen berör ett flertal kontroller som måste genomföras och dokumenteras för att säkerställa att digital tillsyn med kameraanvändningen är tillåten inom ramen för socialtjänstens insatser.

I vägledningen används begreppet digital tillsyn för att beskriva insatsen. Med digital tillsyn avses inhämtning av uppgifter om en person i syfte att i enlighet med den terminologi som används i lagstiftningen, ”övervaka eller kartlägga”, denne. Trygghetskamera används som begrepp för de tekniska lösningar som ger omsorgspersonalen en rörlig bild att betrakta vid tillsynstillfället. Digital tillsyn som insats kan också verkställas med annan teknik, såsom olika typer av sensorer.

Frågor om vägledningen kan mejlas till SKR på e-post info@skr.se

Stockholm nov 2021

Fredrik Lennartsson

Avdelningen för vård och omsorg

Innehåll

1.	Inledning	5
2.	Integritetsskyddsmyndigheten om kameraanvändning inom socialtjänsten	6
3.	SKR:s bedömning	7
4.	Vägledning	8
4.1	Ansökan om bistånd	8
4.2	Bara kamera, kamera som en del av insatsen eller ingen kamera	8
4.3	Digital tillsyn i särskilt boende	9
4.4	Kamera eller sensorteknik?	10
4.5	Information, samtycke och dokumentation	10
4.6	Behandling av personuppgifter	11
4.7	Skyltning	12
4.8	Legala ställföreträdare	13
4.9	Dataskyddskonsekvensbedömning	14
5.	Kom-ihåg	17

1. Inledning

I socialtjänsten används alltmer välfärdsteknik för att erbjuda aktivitet, trygghet, delaktighet och självständighet till äldre och personer med funktionsnedsättningar. En sådan välfärdsteknik är trygghetskamera (även benämnd nattkamera, tillsynskamera). Kameraanvändning är ett av flera sätt att utföra tillsyn av äldre. Det är framför allt ett lämpligt alternativ till fysisk tillsyn för enskilda som inte har behov av andra samtidiga insatser än tillsyn. Tillsyn kan utföras både dag och natt.

Digital tillsyn med trygghetskamera har många fördelar för den enskilde i jämförelse med fysisk tillsyn:

- God säkerhet och trygghet
- Ökat självbestämmande genom individanpassning av tillsynen
- Stör och oroar inte
- Lugnare arbetsmiljö för personalen, färre rutinmässiga besök
- Effektivare genom att ge fler personer tillsyn med samma bemanning

Å andra sidan innebär all kameraanvändning enligt grundlagen en form av övervakning eller kartläggning (se nedan). Inom socialtjänsten är den avsedda effekten med kameraanvändningen att skapa trygghet och säkerhet för äldre i det egna hemmet, inte att övervaka dennes rörelser och privatliv. Därför installeras trygghetskameror som regel bara i ett utrymme i ordinärt eller särskilt boende, normalt sovrummet. Som regel sker inte någon inspelning.

Ibland kan mer än en trygghetskamera monteras i den enskildes bostad där hen brukar vistas eller vila. Biståndsbedömaren gör en överenskommelse med den enskilde om hur många gånger per dag och/eller natt tillsyn ska göras.

Tillsynen görs genom att personal, antingen i den egna organisationen eller vid en larmcentral, aktiverar trygghetskameran under ett kort tidsintervall, ofta en minut. Inga bilder eller videoupptagningar sparas. Syftet är att se om den enskilde ligger i sin säng eller på annan viloplats.

Trots att trygghetskameror i språklig mening inte övervakar någon, kan det inte uteslutas att kameraanvändning inom socialtjänsten omfattas av ett grundlagskydd som innebär att myndigheter inte får kartlägga och övervaka enskilda personer. Bestämmelsen finns i regeringsformen, 2 kap. 6 § 2 stycket: ”Var och en är gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga

integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållande”. Det är orden ”betydande intrång” som skapar osäkerhet om grundlagsskyddet alls är tillämpligt inom socialtjänsten. En digital tillsyn framstår som mindre ingripande för den personliga integriteten än en fysisk då den förutsätter en persons närvaro i någons hem.

Grundlagsskyddet kan inskränkas genom lagstiftning eller samtycke. Dokumentation inom socialtjänsten är ett exempel på en kartläggning av enskildas personliga förhållanden som omfattas av grundlagsskyddet. Denna kartläggning har ett tydligt stöd i socialtjänstlagens dokumentationsbestämmelse (11 kap. 5 §). Enligt bestämmelsen ska handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling dokumenteras. Bestämmelsen kompletteras av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av bland annat socialtjänstlagen. Av 7 § lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten får personuppgifter behandlas som ”lämnats i ett ärende eller är nödvändiga för verksamheten”. Något samtycke behöver således inte lämnas av den enskilde till socialnämnden eller en privat utförare för att dokumentera en insats eller ett genomförande.

2. Integritetsskyddsmyndigheten om kameraanvändning inom socialtjänsten

Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) har i ett enskilt fall ansett att det inte finns stöd i lag för att använda tillsynskamera i ett LSS-boende (2020-11-24, dnr DI-2019-7782). Kameran var uppsatt utanför den enskildes sovrum och var påslagen dygnet runt i ett år. Den enskilde hade en förordnad förvaltare. Omständigheterna kring beslutet för insatsen, installationen och förvaltarens roll var enligt IMY:s beslut oklara.

IMY ansåg att kameraanvändningen inte var tillståndspliktig enligt kamerabevakningslagen utan reglerades i huvudsak av dataskyddsförordningen och lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten. IMY ansåg vidare att kameraanvändningen hade inneburit ett betydande intrång i den enskildes personliga integritet och att grundlagsskyddet för kartläggning och övervakning var tillämpligt på kameraanvändningen. Grundlagsskyddet kan inskränkas genom lag. IMY granskade därför om lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten gav stöd för kameraanvändningen. IMY bedömde dock att

lagen inte är tillräcklig tydlig avseende användning av kamera och att det ”inte kan antas att enskilda kan förutse att socialtjänsten kan komma att utföra integritetskänslig kamerabevakning.” Därmed var behandlingen av personuppgifter i samband med kameraanvändningen otillåten i det enskilda fallet.

De beslut IMY fattar och som berör en kommuns tillsyn och tillämpning av integritetslagstiftning är vägledande för övriga kommuner.

3. SKR:s bedömning

Grundlagsskyddet mot myndigheters kartläggning eller övervakning avser situationer där den enskilde inte är medveten om intrånget. Så kan vara fallet när den enskildes kognitiva förmåga är tillfälligt eller permanent nedsatt, såsom i ovan nämnda tillsynsbeslut från IMY. Om en åtgärd däremot förutsätter den enskildes godkännande, är det intrång som åtgärden innebär normalt inte av så allvarlig beskaffenhet att den ska omfattas av grundlagsskyddet (prop. 2009/10:80 s. 178 f.).

Socialtjänstens verksamhet ska bygga på respekt för enskildas självbestämmande och integritet. Så långt det är möjligt ska enskilda kunna välja hur stöd och hjälp ges och insatserna ska utformas tillsammans med den enskilde. Digital tillsyn inom ramen för insatsen hemtjänst får således användas, men först efter att socialnämnden försäkrat sig om att den enskilde är införstådd med att den sker med digital teknik och har samtyckt till densamma. Den enskilde kan då ”förutse” kameraanvändningen, vilket är en förutsättning för att kunna behandla personuppgifter inom ramen för kameraanvändningen med stöd av lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.

SKR har i förevarande vägledning utgått från IMY:s beslut i det refererade tillsynsärendet. Kameraanvändning är med anledning av IMY:s beslut uteslutet om den enskilde har en permanent nedsatt kognitiv förmåga och ett samtycke från en legal ställföreträdare saknas (se nästa stycke). Andra tekniker som är mindre ingripande mot den personliga integriteten kan istället övervägas i syfte att uppnå samma syften som trygghetskamera, till exempel sensorteknik. SKR:s bedömning är att sensorteknik inte omfattas av grundlagsskyddet i 2 kap. 6 § 2 stycket regeringsformen då sådan teknik inte utgör ett ”betydande intrång” i den personliga integriteten och att stöd därmed finns i socialtjänstlagen för digital tillsyn i den formen för personer med nedsatt kognitiv förmåga. Med sensor

menar SKR en produkt som inte tillåter att den enskilde kan identifieras via bild eller ljud, till exempel sensormatta, värmesensor och kamera med oskärpa.

SKR bedömer vidare att en god man eller förvaltare som har ett förordnande av domstol att "bevaka den enskildes rätt" kan lämna samtycke till insats och genomförande av digital tillsyn under förutsättning att den enskilde inte motsätter sig det.

4. Vägledning

Denna vägledning uppehåller sig vid de moment i handläggningen och verkställandet av tillsyn där trygghetskamera kan ingå för att säkerställa en lagenlig användning.

4.1 Ansökan om bistånd

En ansökan om bistånd om hemtjänst som inkluderar digital tillsyn brukar handläggas traditionsenligt, det vill säga genom en utredning och en individuell bedömning av behovet av insatser som antingen bifalles eller avslås. Om socialnämnden använder sig av en förenklad handläggning (förenklat beslutsfattande) vid bistånd till hemtjänstinsatser som inkluderar digital tillsyn görs normalt ingen utredning eller individuell bedömning av behovet före beslut (4 kap. 2 a § socialtjänstlagen). Vilka tjänster som kan omfattas av ett förenklat beslutsfattande ska vara reglerat av socialnämnden. Företrädesvis bör förenklat beslutsfattande omfatta enklare servicetjänster, inte personlig omvårdnad. Biståndsbeslutet ska innehålla beslut om själva insatsen, inte hur den ska verkställas.

Vid förenklad handläggning ska den enskilde dock alltid också informeras om

- rätten att få sin ansökan utredd och behovsbedömd,
- hur man kan påverka utförandet och
- hur uppföljningen görs.

4.2 Bara kamera, kamera som en del av insatsen eller ingen kamera

Syftet med trygghetskamera inom ramen för insatsen digital tillsyn inom hemtjänsten är att socialtjänsten ska kunna utföra fjärrtillsyn över en person i ordinarie boende samt erbjuda en mer ändamålsenlig insats för denne.

Många enskilda har även behov av fysiska insatser under natten. Då kan den digitala tillsynen kombineras med fysiska besök från hemtjänsten eller hemsjukvården.

Digital tillsyn används främst för att upptäcka fall och andra olyckor i hemmet. Tillsyn med kamera är inte lämplig för att övervaka andningssvårigheter eller andra hälsoproblem hos den enskilde. Det finns andra digitala lösningar som är mer lämpade för att övervaka andning och puls; de utgår från behov enligt hälso- och sjukvårdslagen. Ett alternativ är fysisk tillsyn. Det är viktigt att väga in den enskilde personens alla behov vid biståndsbedömningen och planering av genomförandet.

4.3 Digital tillsyn i särskilt boende

Kameraanvändning inom socialtjänsten förutsätter att brukaren har en kognitiv förmåga att förstå och godkänna en insats i form av digital tillsyn. Trygghetskamera i särskilt boende får således användas under de förutsättningar som följer för användning av trygghetskamera eller andra mindre ingripande trygghetstekniker i ordinärt boende.

Har en person en permanent nedsatt kognitiv förmåga, innebär IMY:s beslut att trygghetskamera inte får användas (såvida inte en god man eller förvaltare kan lämna ett samtycke till insats och genomförande av digital tillsyn under förutsättning att den enskilde inte motsätter sig det; se avsnitt 4.8). Socialnämnden ska i dessa fall respektera grundlagsskyddet mot betydande intrång i den personliga integriteten hos enskilda som sker genom övervakning (se avsnitt 1). Socialnämnden måste därför överväga andra, mindre ingripande åtgärder som inte omfattas av grundlagsskyddet för enskilda, men bidrar till socialtjänstens uppdrag att skapa trygghet och säkerhet för de boende.

Sensorteknik av olika slag är en sådan mindre ingripande åtgärd än trygghetskamera som inte omfattas av grundlagsskyddet och som har stöd i både socialtjänstlagens bestämmelser om äldre och lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten. En grundförutsättning är att sensortekniken är individuellt behovsprövad och att andra åtgärder inte fyller behovet. En annan att produkten inte tillåter att den enskilde kan identifieras via bild eller ljud. Den individuella behovsprövningen ska dokumenteras, liksom valet av sensorteknik. Behovet bör regelbundet omprövas enligt särskild rutin eller vid förändrade

förhållanden, till exempel vid byte av boende eller förändringar i hälsotillståndet.

4.4 Kamera eller sensorteknik?

Digital tillsyn kan ske på två sätt:

- Avvikelse-detektering – teknik som automatiskt reagerar på en avvikelse och sänder ett larm till personalen, benämns även passivt larm
- Visuellt tillsyn på distans – fysisk tillsyn på distans som främst sker på i förväg bestämda tider men som också kan göras vid ett larm enligt ovanstående punkt

Det är inte självklart att trygghetskamera alltid är förstahandsvalet vid tillsyn. Det är den enskildes behov och önskemål som är styrande. Teknikutvecklingen har medfört att det finns ett större urval av trygghetsskapande produkter på marknaden för digital tillsyn som i högre utsträckning än kamera tar i beaktande enskildas personliga integritet och privatliv. Som exempel kan nämnas sensor-golv, värme-kamera, GPS-larm och kamera med oskärpa. Gemensamt för dessa tekniker är att den enskilde inte kan identifieras på bild eller video.

Avvikelse-detektering genom sensorteknik bör alltid övervägas vid tillsyn, såvida inte den enskildes behov eller önskemål talar för att trygghetskamera är det mest ändamålsenliga alternativet.

4.5 Information, samtycke och dokumentation

Insatser inom socialtjänsten ska utformas tillsammans med den enskilde och är helt frivilliga för denne. Innefattar bistånd i form av hemtjänst tillsyn bör socialtjänsten beskriva syftet och användning.

Av dokumentationen vid bistånd som rör tillsyn bör det framgå

1. vilken information som har lämnats till den enskilde om sättet som tillsyn utövas,
2. när och på vilket sätt informationen har lämnats, och
3. namn och befattning eller titel på den som har lämnat informationen.

Även vid förenklad handläggning bör motsvarande information och dokumentation genomföras.

Det finns inga särskilda krav på hur ett samtycke till en insats inom socialtjänsten ska vara utformat. Samtycke till bistånd och genomförande av insatsen kan vara både skriftligt och muntligt. När en person ansökt och fått bistånd till insatsen kan socialtjänsten utgå från att denne samtyckt till insatsen.

När insatsen därefter ska genomföras, till exempel hemtjänst som inkluderar en digital lösning, bör stödet enligt socialtjänstlagen utformas tillsammans med den enskilde.

Dokumentera även om andra alternativ övervägts eller erbjudits av socialtjänsten men som den enskilde avstått från för att denne vill ha insatsen utförd digitalt.

Finns inte några mindre ingripande välfärdstekniker som alternativ i hemtjänstutbudet till trygghetskamera bör socialtjänsten informera den enskilde även om detta förhållande. Motsätter sig den enskilde en digital lösning av det skälet eller andra skäl ska denne erbjudas fysisk tillsyn. Den enskildes inställning och skälet till att denne motsätter sig en digital lösning på tillsynen bör dokumenteras i socialtjänstjournalen.

4.6 Behandling av personuppgifter

Det krävs inget samtycke från den enskilde för behandling av personuppgifter som är nödvändig för att arbetsuppgifter inom socialtjänsten ska kunna utföras. Det följer av dataskyddsförordningen (artikel 6.1 e) samt lagen och förordningen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten. Enligt lagen har enskilda inte heller en rätt att motsätta sig sådan behandling av uppgifter som är tillåten enligt lagen (6 §). Om den enskilde avböjer ett erbjudande om insats eller i ett senare skede motsätter sig insatsen får socialtjänsten inte behandla dennes personuppgifter.

Lagen och förordningen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten kompletterar dataskyddsförordningen, inte ersätter den. Det innebär att om en viss fråga inte regleras av lagen eller förordningen, gäller dataskyddsförordningen för socialtjänstens behandling av personuppgifter, bland annat de grundläggande dataskyddsprinciperna i artikel 5.1 och bestämmelserna om information om behandlingen i artiklarna 12 – 14.

4.7 Skyltning

Kamerabevakningslagens bestämmelser om *tillstånd* för användning av kamera är inte tillämpliga på en digital lösning som trygghetskamera i ordinärt boende. Hemmet, liksom ett särskilt boende, är ingen plats dit allmänheten har tillträde. Något krav på socialtjänsten att söka tillstånd finns därmed inte.

Att användning av trygghetskamera inom hemtjänsten är tillståndsfri innebär endast att reglerna i kamerabevakningslagen om tillstånd för kamerabevakning inte gäller. Andra regler i kamerabevakningslagen gäller precis som för tillståndspliktig kamerabevakning, såsom regler om tystnadsplikt och information om kamerabevakning.

Vidare framgår det av 15 § kamerabevakningslagen att upplysning om kamerabevakning ska lämnas genom tydlig skyltning eller på något annat verksamt sätt.

Enligt IMY:s vägledning om kamerabevakning ska den viktigaste informationen till enskilda lämnas på skylten, till exempel uppgift om vem som bedriver bevakningen, kontaktuppgifter till denna, för vilket ändamål bevakningen bedrivs och att registrerade har vissa rättigheter enligt dataskyddsförordningen. Även uppgift om ljud avlyssnas eller spelas in ska skyltas och om bild- och ljudupptagning sparas eller inte.

Skylden ska även innehålla en hänvisning till all nödvändig information enligt dataskyddsförordningen om behandlingen av personuppgifter. Det kan enligt IMY till exempel vara en webbplats eller ett telefonnummer som går att ringa för att få information.

Notera att definitionen för "kamerabevakning" enligt kamerabevakningslagen innefattar förutom TV-kamera även annan optisk-elektroniskt instrument eller en därmed jämförbar utrustning. Med "jämförbar utrustning" avses instrument som kan nyttja sådan elektromagnetisk strålning som röntgen och radiofrekvent strålning. Det innebär att viss sensorteknik kan kräva skyltning, till exempel värmekamera och så kallad TOF-kamera.

Socialtjänsten bör med anledning av detta lagkrav införskaffa särskilda skyltar om att trygghetskamera används och som kan placeras på lämplig plats i den enskildes boende, ordinärt som särskilt. I det särskilda boendet bör skylten finnas i den enskildes lägenhet då tillsynen är en individuell åtgärd. Detta kan

göras så diskret som möjligt men ändå tillräckligt tydligt för att besökare ska kunna ta del av informationen.

4.8 Legala ställföreträdare

En enskild som på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person eller inte klarar att vårda sig eller sin egendom, kan under vissa förhållanden få en legal ställföreträdare utsedd i form av en god man respektive en förvaltare (11 kap. 4 och 7 §§ föräldrabalken). Att en person har en legal ställföreträdare innebär inte att denne saknar egen rättshandlingsförmåga, utan personen kan fortfarande företa vissa rättshandlingar på egen hand. Den legala ställföreträdaren kan dock utföra handlingar som den företrädde inte med rättslig verkan kan utföra själv.

Gode män och förvaltare är inte behöriga att företräda den enskilde i frågor om att ingå äktenskap, bekräfta faderskap, upprätta testamente eller liknande ”frågor av utpräglat personlig karaktär” (12 kap. 2 § föräldrabalken). Ansökan om bistånd enligt socialtjänstlagen samt samtycke till genomförande av insats, inklusive kameraanvändning, torde normalt sett inte utgöra en ”fråga av utpräglat personlig karaktär”. Det innebär att om en god man eller förvaltare har i sitt uppdrag från domstol att ”bevaka” den företräddes ”rätt”, kan denne ansöka om en insats som innefattar digital tillsyn med trygghetskamera. Verksamheten måste i varje enskilt fall kontrollera att ställföreträdarens förordnande innefattar ett uppdrag att bevaka åtminstone den enskildes rätt.

Om den enskilde tydligt protesterar mot att den digitala tillsynen sker med trygghetskamera, måste verksamheten utgå från den enskildes åsikt. I det läget får frågan anses vara av ”utpräglat personlig karaktär” i och med att den enskilde tydligt motsätter sig användning av trygghetskamera. Den legala ställföreträdaren kan i en sådan situation inte företräda den enskilde.

Även om legala ställföreträdare kan samtycka till användning av trygghetskamera för en enskilds räkning bör socialnämndens utgångspunkt vara att välja den minst ingripande åtgärden för en digital tillsyn. Avvikelsesdetektering genom sensorteknik bör därför alltid övervägas i första hand vid digital tillsyn för personer med nedsatt beslutsförmåga.

4.9 Dataskyddskonsekvensbedömning

Av artikel 35 i dataskyddsförordningen följer att en personuppgiftsansvarig, till exempel en socialnämnd, i vissa fall måste göra en konsekvensbedömning avseende dataskydd, det vill säga göra en bedömning av en planerad behandlings konsekvenser för skyddet av personuppgifter. Skyldigheten gäller om en typ av behandling, särskilt med användning av ny teknik och med beaktande av dess art, omfattning, sammanhang och ändamål, sannolikt leder till en hög risk för fysiska personers rättigheter och friheter. Skyldigheten gäller en viss typ av behandling, inte viss individ, till exempel en digital tjänst eller applikation.

Av artikel 35.7 i dataskyddsförordningen framgår vad en konsekvensbedömning ska innehålla. Den ska åtminstone innehålla en beskrivning av den planerade behandlingen och behandlingens syften, en bedömning av behovet av och proportionaliteten hos behandlingen, en bedömning av riskerna för de registrerades rättigheter och friheter samt de åtgärder som planeras för att hantera riskerna och visa att dataskyddsförordningen efterlevs.

En konsekvensbedömning kan således beskrivas som ett verktyg för att identifiera risker med behandlingen av personuppgifter och ta fram rutiner och åtgärder för att hantera riskerna, och därmed bedöma om behandlingen är proportionerlig i förhållande till syftet med den. Att genomföra en konsekvensbedömning innan behandlingen påbörjas är således ofta en viktig åtgärd för att bedöma om en behandling är laglig.

Enligt artikel 36 i dataskyddsförordningen ska den personuppgiftsansvarige samråda med IMY före behandlingen om en konsekvensbedömning avseende dataskydd enligt artikel 35 visar att behandlingen sannolikt skulle kunna leda till en hög risk för enskildas fri- och rättigheter om inte den personuppgiftsansvarige vidtar åtgärder för att minska risken.

Europeiska dataskyddsstyrelsen, EDPB, har tagit fram riktlinjer beträffande i vilka situationer en behandling sannolikt leder till en hög risk för fysiska personers fri- och rättigheter.¹ I riktlinjerna anges nio kriterier som ska beaktas vid

¹ Riktlinjer om konsekvensbedömning avseende dataskydd och fastställande av huruvida behandlingen ”sannolikt leder till en hög risk” i den mening som avses i förordning 2016/679, WP 248 rev. 01.

bedömningen av om en behandling av personuppgifter sannolikt leder till en hög risk för den registrerade.

IMY har, med ledning av riktlinjerna, beslutat en förteckning över personuppgiftsbehandlingar som omfattas av krav på konsekvensbedömning avseende dataskydd (se www.integritetsskyddsmyndigheten.se). Förteckningen kompletterar och specificerar artikel 35.1 och är avsedd att närmare exemplifiera när förutsättningarna i den bestämmelsen kan anses vara uppfyllda. Förteckningen är inte avsedd att på ett uttömmande sätt ange när en konsekvensbedömning måste göras.

Kriterier som ska beaktas vid bedömningen av om en planerad behandling sannolikt leder till hög risk är bland annat om behandlingen avser systematisk övervakning av människor, känsliga uppgifter eller uppgifter av mycket personlig karaktär, uppgifter om sårbara personer eller användning av ny teknik eller nya organisatoriska lösningar.

En konsekvensbedömning ska göras om minst två av de i förteckningen uppräknade punkterna finns med i den planerade behandlingen.

Det är endast obligatoriskt att utföra en konsekvensbedömning om den planerade behandlingen ”sannolikt leder till en hög risk för fysiska personers rättigheter och friheter”. Om en behandling uppfyller två eller flera av kriterierna, men den personuppgiftsansvarige gör bedömningen att den sannolikt inte leder till en hög risk bör den personuppgiftsansvarige motivera och dokumentera anledningarna till att en konsekvensbedömning inte utförs och inkludera dataskyddsombudets synpunkter.

I slutet av IMY:s förteckning ges också exempel på när minst två av kriterierna ska anses föreligga och därmed när en konsekvensbedömning måste göras. Som exempel anges när verksamheter inom social omsorg använder kamerabevakning i människors boende.

Det kan konstateras att ett flertal kriterier i IMY:s förteckning är uppfyllda vid användning av trygghetskamera i boendet, såsom systematisk övervakning av människor, känsliga uppgifter eller uppgifter av mycket personlig karaktär, uppgifter om sårbara personer eller tillämpning av ny teknik eller organisatoriska lösningar.

Av IMY:s förteckning framgår även att när verksamheter inom social omsorg använder välfärdsteknik, till exempel robotar eller kamerabevakning, i människors boende, så är det ett exempel på behandling som kräver att en konsekvensbedömning utförs. Då anses kriterierna gällande systematisk övervakning, behandling av känsliga personuppgifter samt användning av ny teknik eller nya organisatoriska lösningar vara uppfyllda.

Socialnämnden avgör självständigt om en dataskyddskonsekvensbedömningen ska göras, men rekommendationen är att en sådan konsekvensbedömning alltid ska genomföras vid ett införande av digital tillsyn i verksamheten, oavsett om den sker med den enskildes samtycke eller inte. Den behöver dock bara genomföras en gång, men ska ses över vid behov, till exempel vid organisationsförändringar eller inköp av ny teknik (artikel 35.11 dataskyddsförordningen).

Har digital tillsyn redan införts, ska en dataskyddskonsekvensbedömning genomföras så snart som möjligt. Det kan vara lämpligt att i samband med konsekvensbedömningen inhämta synpunkter från ett urval personer i den aktuella målgruppen för digital tillsyn (artikel 35.7 i dataskyddsförordningen). Ta hjälp av dataskyddsombudet i kommunen med konsekvensbedömningen.

Bedömer socialnämnden, trots kompenserande åtgärder och de rekommendationer som lämnas i denna vägledning, att det finns en kvarstående sannolik hög risk för enskildas fri- och rättigheter vid användning av digital tillsyn i boendet, ska nämnden begära förhandssamråd hos IMY.

5. Kom-ihåg

1. Biståndsbeslutet ska innehålla beslut om själva insatsen, inte hur insatsen ska verkställas.
2. När den enskilde samtycker till digital tillsyn så går det bra att använda teknik men se till att
 - dokumentera samtycke för insats och genomförande noga
 - överväg vilken teknik som ska användas och välj den minst ingripande som uppfyller behovet
3. När den enskilde inte motsätter sig eller inte kan ta ställning till digital tillsyn så kan
 - god man eller förvaltare som har ett förordnande att "bevaka den enskildes rätt" lämna samtycke till insatsen och genomförande
 - digital tillsyn ändå användas om man väljer en mindre ingripande funktion som inte "träffas" av grundlagsskyddet i RF 2:6 men har stöd i socialtjänstlagen, vilket innebär att sensorer men inte trygghetskamera kan användas
4. Oavsett samtycke eller ej så ska socialnämnden
 - beakta att insatsen alltid är skälig, rimlig och proportionerlig i förhållande till vad man vill uppnå
 - göra en dataskyddskonsekvensbedömning vid införandet av nya digitala tjänster eller så snart som möjligt om införande har skett redan
 - upplysa om kamerabevakning och viss sensorteknik genom tydlig skyltning eller på annat verksamt sätt samt även om ljud avlyssnas eller tas upp vid bevakningen
5. När den enskilde motsätter sig digital tillsyn så ska man alltid avstå.
6. Tänk gärna "Digitalt först" men inte "Digitalt eller inget", erbjud fortfarande fysisk insats till de som tackar nej till digital tillsyn.
7. Uppdatera och besluta om riktlinjer för bistånd till insatserna.

Vägledning digital tillsyn

En juridisk vägledning framtagen av SKR Kompetenscenter
välfärdsteknik för att använda digitala lösningar vid tillsyn av omsorg om
äldre och personer med funktionsnedsättning

Upplysningar om innehållet
Eva Sahlén, e-post: eva.sahlen@skr.se

© Sveriges Kommuner och Regioner, 2021
ISBN: 978-91-7585-958-3